

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження

Харкевича Юрія Івановича на тему «Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії», підготовленого на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність обраної теми не викликає сумнівів. Вона обумовлена тими обставинами, що правова система нашої держави та правозастосовна практика зазнає численних змін з метою забезпечення євроінтеграційного напрямку розвитку України, гарантування принципу верховенства права.

Також актуальність пов'язана з тим, що потреби практичної діяльності у боротьбі зі злочинністю обумовлюють необхідність розробки нових методик розслідування кримінальних правопорушень або удосконалення існуючих. Критерієм для виділення окремої методики є кримінально-правові або криміналістично значущі ознаки, які обумовлюють особливості розслідування кримінального правопорушення, викликають необхідність формування відповідного теоретичного та практичного інструментарію. Слід підкреслити, що кримінальні правопорушення, пов'язані із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії – характеризуються як кримінально-правовими, так і криміналістично значущими ознаками, що обумовлює комплексний характер дослідження.

Як свідчать емпіричні дані, вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, викликає особливий суспільний резонанс. Разом з тим, розглядуваним кримінальним правопорушенням притаманний ряд особливих ознак, а їх розслідування супроводжується рядом складнощів, пов'язаних із недоліками кримінального процесуального законодавства, необхідністю вирішення особливих організаційних завдань, забезпечення взаємодії із державними і правоохоронними органами, необхідністю установаження системи корупційних зв'язків, подолання протидії розслідуванню, і поряд із вказаним – відсутністю

криміналістичних рекомендацій щодо вирішення ряду важливих завдань розслідування. Досудове розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії є складним і трудомістким процесом, який обумовлюється й механізмом їх учинення. Вказані та інші обставини обумовили актуальність теми дисертації Харкевича Юрія Івановича.

Проведений аналіз кримінальних проваджень у межах предмету дослідження демонструє, що протиправні посягання на державну власність в галузі охорони здоров'я у період пандемії охоплюють широке коло протиправних діянь та проявляються у вигляді нетяжких, тяжких та особливо тяжких злочинів, і їх розслідування та досягнення завдань кримінального провадження є нині актуальним завданням.

Враховуючи викладене, можна дійти висновку, що дисертаційне дослідження Харкевича Ю.І. є актуальним та присвячене формуванню розроблення методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, заснованої на комплексному аналізі чинного законодавства, літературних джерел, слідчої і судової практики, і спрямованої на забезпечення ефективності розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень.

Актуальність обраної теми дослідження аргументується й тим, що обрана тема дослідження пов'язана із виконанням завдань, визначених у **нормативно-правових актах, наукових програмах та планах**: відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019; Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 року № 942; Річної національної програми під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік (Указ Президента України від 11 травня 2021 року № 189/2021), Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України

від 9 грудня 2022 року № 1155-р; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454; Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 року, протокол № 23). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 28.09.2021 року (протокол № 18) та уточнено 29.12.2023 року (протокол № 26).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані здобувачем, є обґрунтованими і достатньо переконливими. Для досягнення поставленої мети з точки зору методології дисертаційне дослідження Ю.І. Харкевича базується на основі використання широкого спектру як загальнонаукових, такі і спеціально-юридичних методів наукового пізнання, які дали змогу оптимально врахувати специфіку об'єкта, предмета, мети й завдань дослідження. Визначені здобувачем методи використано у дисертації в їх взаємозв'язку і взаємозалежності, з доволі коректним підходом, що забезпечило належний рівень повноти, об'єктивності та достовірності результатів наукового пошуку.

Заслуговує на увагу проведений аналіз наукових розробок та дисертаційних праць відповідно до предмету дослідження, що вказує на врахування здобувачем наявних тенденцій розвитку у вітчизняному та міжнародному правовому регулюванні та практиці реалізації – щодо особливостей розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії.

Дисертант у роботі використав належні емпіричні джерела: результати аналізу слідчо-судової та слідчо-оперативної практики за 2020–2023 роки. Опрацьовано матеріали 325 кримінальних проваджень за фактами вчинення кримінальних правопорушень з державними коштами, зокрема виділених на галузь охорони здоров'я в період пандемії (ст. 190, 191, 210, 325, 358, 362, 364,

366, 367, 368, 368-5, КК України); статистичні дані Офісу Генерального прокурора, СБУ, НАБУ, МВС України за 2020–2023 роки; зведені результати анкетування 298 співробітників (детективів НАБУ, прокурорів, слідчих НП України й оперуповноважених ДСР НП України). Емпіричні дослідження проведено в усіх регіонах України. Під час дослідження використано власний досвід автора, набутий під час роботи в НАБУ.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачкою досліджень, повнота викладу в опублікованих працях.

Результатам дисертаційного дослідження Ю.І. Харкевича характерний належний ступінь наукової новизни, який визначається тим, що на основі ґрунтовного вивчення законодавства, наукових праць, оперативно-розшукової, слідчої, судової та експертної практики, сформовано теоретичні та практичні засади криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії. У роботі обґрунтовано низку нових положень, висновків і рекомендацій:

вперше:

– розроблено криміналістичну методичку розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в період пандемії, що поєднує теоретичні положення та практичні рекомендації щодо встановлення елементного складу криміналістичної характеристики даних кримінальних правопорушень в період надзвичайної ситуації, особливості початкового етапу розслідування та проведення слідчих (розшукових) дій, використання спеціальних знань на стадії досудового розслідування;

– висвітлено сутність кримінальних правопорушень, пов'язаних із реалізацією кримінальних правопорушень у межах виконання програм державних гарантій медичного обслуговування населення, серед яких: «Готовність закладу охорони здоров'я до надання медичної допомоги в

надзвичайних ситуаціях», «Стаціонарна допомога пацієнтам з COVID-19», «Стаціонарна медична допомога пацієнтам з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом Sars-Cov-2», «Готовність до надання медичної допомоги в надзвичайних ситуаціях», що полягає у створенні штучних умов для отримання відповідного пакета послуг від НСЗУ та привласненні державних коштів;

– визначено та проаналізовано групи сучасних способів вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в період пандемії, зокрема: передплата за товар медичного призначення, який фактично не поставлено; завищення вартості робіт під час будування кисневих станцій або проведення реконструкції наявних мереж; закупівля концентраторів, технічні характеристики яких не забезпечують виконання завдань в умовах пандемії; закупівля кисню, не призначеного для медичного використання; підроблення засобів для дезінфекції; завищення вартості медичного обладнання (ШВЛ, КТ); привласнення гуманітарної допомоги; імітація реалізації програм державних гарантій медичного обслуговування населення; підроблення медичної документації, яка підтверджує «ковід-безпечність», і внесення до електронної бази неправдивих відомостей;

удосконалено:

– елементний склад криміналістичної характеристики досліджуваних кримінальних правопорушень у період надзвичайної ситуації;

– наукові положення щодо використання спеціальних знань у різних формах: залучення спеціалістів для проведення слідчих (розшукових) дій, залучення експерта для проведення експертиз (економічних, почеркознавчих, технічного дослідження документів, товарознавчих, комп'ютерно-технічних, телекомунікаційних); консультацій фахівців (зокрема в галузі бухгалтерського обліку), відомчих перевірок (ревізій, фінансового аудиту, перевірки закупівель, моніторингу закупівлі);

– криміналістичні рекомендації щодо організації та проведення окремих процесуальних дій у кримінальних провадженнях за фактами протиправних посягань, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я, урахувавши дію особливого правового режиму пандемії, а також послідовність їх проведення, а саме: обшук, огляд, проведення судових експертиз, допит. Надано рекомендації щодо проведення окремих з них у режимі відеоконференції;

– рекомендації щодо організаційно-тактичних аспектів проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій та підвищення професійного рівня практичних співробітників, функціональні обов'язки яких пов'язані з підготовкою та безпосереднім проведенням негласних слідчих (розшукових) дій;

– розуміння предмета протиправного посягання, який визначено як державне майно, зокрема державні кошти та кошти суб'єктів господарювання медичної галузі за надані медичні послуги, нормативно-правової складової обстановки вчинення зазначених кримінальних правопорушень щодо спрощення процедури закупівлі товарів, призначених для боротьби з коронавірусними інфекціями;

– характеристику особи правопорушника, яку висвітлено крізь призму професійних та інших особливостей, з розподілом на дві групи залежно від вчинених кримінальних правопорушень: що мають на меті заволодіння державним майном або іншу мету, водночас посягають на державне майно;

дістало подальший розвиток:

– положення криміналістичної науки щодо відомостей про слідову картину кримінальних правопорушень, що посягають на державне фінансування галузі охорони здоров'я в умовах надзвичайної ситуації, яка представлена матеріальними, уявними (ідеальними) слідами й електронними (цифровими), де останні набули особливого значення та поширення в період карантинних обмежень;

– види типових слідчих ситуацій, які обумовлюють подальші дії слідчого, серед яких найсприятливішою визначено ситуацію найбільшої інформаційної визначеності як наслідок відкриття кримінального провадження на підставі матеріалів оперативних підрозділів НП України, СБУ; види типових версій, зокрема: вчинено кримінальне правопорушення, яке за механізмом вчинення схоже, але не належить до державного фінансування; вчинено заволодіння державним майном; вчинено кримінальне правопорушення з іншою метою, проте воно посягало на державне майно, тощо;

– особливості відкриття кримінального провадження, пов'язані з організацією роботи правоохоронних органів у період карантинних обмежень і надходженням інформації про вчинення правопорушення (рапорт працівника оперативного підрозділу, заяви про правопорушення від пацієнтів закладів охорони здоров'я, їхніх родичів чи інших громадян);

– перелік обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні за досліджуваними протиправними діями в умовах пандемії.

Зміст заявлених положень наукової новизни розкритий та обґрунтований у тексті дисертаційного дослідження, підтверджений результатами емпіричних досліджень здобувача.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, у наукових працях. Основні результати наукового дослідження опубліковано у 10 наукових публікаціях, серед яких п'ять статей у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань із юридичних наук, одна стаття в іноземному фаховому виданні (Словацька Республіка) та чотири – у збірниках тез науково-практичних конференцій.

Таким чином, ознайомившись із дисертацією та публікаціями Харкевича Юрія Івановича з теми дослідження можна прийти до висновку, що наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, є обґрунтованими, об'єктивними, достовірними та містять елементи наукової новизни.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації впроваджено та може бути використано у:

– *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення діяльності слідчих і працівників оперативних підрозділів НП України, а також інших відомств, які за підслідністю розслідують кримінальні правопорушення, пов'язані з державним фінансуванням галузі охорони здоров'я (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 02.11.2023 року № 41124/24/4/3-2023/вс);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», підвищення кваліфікації слідчих та інших категорій практичних працівників, а також під час підготовки підручників, лекцій та навчально-методичних матеріалів, проведення практичних занять з кримінального процесу, криміналістики й оперативно-розшукової діяльності (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 27.12.2023 року);

– *науково-дослідній діяльності* – для подальших наукових досліджень методики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 27.12.2023 р.).

Впровадження засвідчують відповідні акти, додані у додатках до дисертації.

Оцінка змісту дисертації. Структура дисертаційної роботи Ю.І. Харкевича відповідає встановленим вимогам. Вона структурована і складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (174 найменувань на 21 сторінці) і шести додатків на 21 сторінці. Загальний обсяг дисертації становить 222 сторінки, з них основного тексту – 180 сторінок.

Дисертація виконана державною мовою.

Автор системно та логічно відобразив зміст наукового дослідження, який включає в себе послідовне вирішення проблем згідно предмета дослідження. Послідовно та змістовно розкриті мета і завдання дослідження з відображенням їх у висновках до розділів і загальних висновках, що сприяє легкості та цілісності сприйняття наукового доробку. Наукові положення та висновки дисертаційного дослідження достатньо обґрунтовані здобувачем в тексті поданої праці.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати представлено дослідження. Анотація викладена державною та англійською мовами.

У *вступі* визначено об'єкт і предмет дослідження, його мету та завдання, наведено актуальність обраної теми та відомості про апробацію результатів дисертаційного дослідження та ін.

У *першому розділі* дисертації формується наукові основи дослідження. Розкривається сучасний стан, теоретична розробленість і проблеми розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії (підрозділ 1.1), висвітлюється предмет й обстановка вчинення кримінальних правопорушень (підрозділ 1.2), формується особа правопорушника як елемент криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень (підрозділ 1.3), визначаються типові способи вчинення кримінальних правопорушень і слідова картина (підрозділ 1.4).

У *другому розділі* дисертації висвітлюються особливості початкового етапу розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії. А саме: розкривається питання оцінки первинної інформації та обставини, що підлягають встановленню (підрозділ 2.1), формується типові слідчі ситуації та версії щодо встановлення осіб, причетних до вчинення кримінального правопорушення (підрозділ 2.2).

У *третьому розділі* дисертації висвітлюються особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій та використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії. З'ясовуються питання: проведення обшуку, огляду, допиту (підрозділ 3.1), проведення негласних слідчих (розшукових) дій (підрозділ 3.2), проведення судових експертиз та інші форми використання спеціальних знань (підрозділ 3.3).

Висновки, сформульовані дисертантом, відповідають отриманим результатам, завданням та меті дисертаційного дослідження. Автором використано належну кількість літературних джерел, законодавчі та підзаконні нормативні акти України, джерела іноземних держав.

Таким чином, дисертація Харкевича Юрія Івановича відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею, результати якої вирішують актуальне наукове завдання.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Харкевича Юрія Івановича щодо сформованого комплексу теоретичних та практичних положень, криміналістичних рекомендацій щодо розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії, рекомендуються для використання у діяльності закладів вищої освіти, в науково-дослідницьких розробках наукових установ, дослідниками при написанні статей та монографій, плануванні досліджень по даному напрямку. Також цінними є рекомендації здобувача щодо підвищення ефективності розслідування, удосконалення діяльності правоохоронних органів.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Харкевича Юрія Івановича, водночас необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. Обґрунтовуючи актуальність теми дисертації, здобувач наводить дані Офісу Генерального прокурора за 2018-2023 роки та за січень-лютий 2024 року. Однак, характеризуючи емпіричну базу дослідження, автор вказує, що емпіричні дані стосуються 2020-2023 років, у тому числі «статистичні дані Офісу Генерального прокурора, СБУ, НАБУ, МВС України за 2020–2023 роки» (с. 24-25 дисертації). У зв'язку з наведеним, слід уточнити часові межі емпіричної бази дослідження.

2. У рубриці «Наукова новизна отриманих результатів», позиція «удосконалено», автор зазначає, що він удосконалив «елементний склад криміналістичної характеристики досліджуваних кримінальних правопорушень у період надзвичайної ситуації» (с. 26 дисертації). Доцільно пояснити, яким чином було досягнуто вказаного завдання, які наукові висновки з даного приводу отримано.

3. У висновку дисертації, п. 4, здобувач підсумовує, що «слідова картина досліджуваних правопорушень представлена сукупністю матеріальних, електронних та ідеальних слідів» (с. 172 дисертації). Автором звертається увага на матеріальні та електронні сліди, однак відсутній висновок про особливості ідеальних слідів кримінальних правопорушень за даних умов. Під час прилюдного захисту дисертації варто приділити увагу висвітленню даного питання.

4. У висновку дисертації, п. 7, здобувач зазначає, що ним «ураховано міжнародні рекомендації щодо поширення використання альтернативних інструментів проведення слідчих (розшукових) дій під час карантинного режиму, таких як: можливість проведення процесуальних дій дистанційно, а також розгляд питань, віднесених до компетенції слідчих суддів, у режимі відеоконференції» (с. 176 дисертації). Такий висновок за своєю сутністю є інноваційним, однак вимагає деталізації: як щодо змісту міжнародних рекомендацій щодо проведення слідчих (розшукових) дій альтернативними способами, так і досвіду України за даним напрямом.

У той самий час, зазначені зауваження носять дискусійний характер, відображають власну наукову позицію рецензента і можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час прилюдного захисту дисертації. Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Ідеї, думки, позиції, результати дослідження і тексти праць інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей або результатів без оформлення належного цитування. Дисертант відповідально дотримався норм законодавства про авторське право і суміжні права. Дисертаційна робота Харкевича Юрія Івановича є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

1. Дисертація Харкевича Юрія Івановича на тему «Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням. В ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем щодо формування заявленої криміналістичної методики розслідування.

2. Дисертація «Криміналістична методика розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я в умовах пандемії», за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення

дисертації» (зі змінами і доповненнями) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор **Харкевич Юрій Іванович** заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент –

**професор кафедри криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Юлія ЧОРНОУС

